

izraz „die stets gehässige Proselytenmacherei“ v popolnoma pravem smislu: „Was ist das euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae im Grunde anderes als eine Sendung auf Proselytenmacherei? Was wären wir alle ohne jene Proselytenmacherei, die ja unseren heidnischen Vätern auch gehässig war? Was sind selbst Berichtigungen, was am Ende die ganze Schriftstellerei anderes als Proselytenmacherei? Also die Sache, der Zweck ist naturgemäss und psychologisch nothwendig: und schlechte Mittel, wer vertheidigt die? . . . Wer wirklich Recht hat, muss es ja am Ende auch behalten (Kl. Schrift. 346)“. — Sveto pismo mu je bilo jako v čislih; prebiral ga je v raznih jezikih, in preslavljal v vseh svojih spisih; vsak bogoslovec naj bi po njegovem nasvetu o posvečenji dobil v last biblijo hebrejsko, gerško, latinsko, in v svojem materinem jeziku (Kl. Schrift. 375). — Iskreno je priporočal, naj duhovniki, ljudstvu prvi učitelji, ustavljajo se nemškutarjenju, sami marljivo se učijo, pridno delajo na književnem polji; v ta namen naj se jim napravljajo potrebne učilnice. — Zatorej so ga pa tudi spoštovali katoliški duhovniki, celó visoki cerkveni predstojniki; tako na pr. sta za spomenik na njegov grob koj na prvo povabilo knez Ljubljanski Anton Alojzij Wolf in škof Teržaški Matej Ravnikar poslala vsak po 50 gld. (Novic. 1845 l. 46), in papež Gregor XVI. so ga l. 1843 bili poslavlili s častnim redom sv. Gregorja.

Kdor sedaj pogleda po svetu ter vidi povodenj brezbožno, brezversko, nikar že protirimsko ali protikatoliško, krog in krog, in kdor pomisli, da se je ona davno prej nabirala: ta mnogo lože razumé starega učenega Kranjca borbo nabožensko in posebej katoliško, in njemu se razjasnujejo mnogi hudi primki, s kterimi so pitali Kopitarja pa njegovo slovstveno dejanje in nehanje razni učnjaki, po imenu katoličani, nemški novoverci pa gerški staroverci na pr.: „Thersites, gromovnik, demonski, redkega znanja in ostroumja a tudi redke oholosti in ovadljivosti, Machtspruch der Unkritik, Grillen einer pyrrhonischen Kritik, formularius, kralj vseh slavistov, absolutista itd.“

Nekaj o načrtu za prirodoslovje na srednjej stopnji (3., 4., 5. šolsko leto) ljudske šole.

(Dalje.)

Vetrovi, ločeni po hitrosti in moči.

Veter je včasih tako rahel, da ga komaj čutimo; včasih pa vleče s tako silo, da izdira najdebelejša drevesa s korenino, da celó podira hiše in zvonike. Njegovo hitrost opazujete dobro na klopotcih; ti se

vrte sedaj prav počasi, sedaj pa jako hitro. Natančno pa določujejo hitrost z napravami, katere imenujejo *vetromere*.

Zmerni vetrovi preleté v jedni sekundi okrog 5 metrov, zelo močni ali viharji 15 m. in najmočnejši ali orkani od 30 do 50 m.

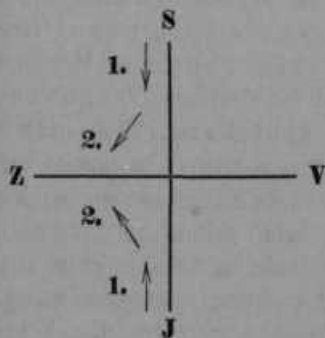
Mornik in sušnik.

Ob morskem pobožji vročega in toplega pasa, po leti tudi ob primorji zmerno gorkega pasa vleče po dnevi iz nad morja na bližnje obrežje veter, katerega imenujejo *mornik*; po noči pa vleče iz nad suhega na bližnje morje veter, katerega imenujemo *sušnik*.

Po dnevi se namreč zemlja hitreje ogreva, kakor morje, zato se zrak nad zemljó vzdiguje kviško, hladnejši zrak nad morjem pa vleče na njegov prostor. Po noči so razmere ravno narobe.

Pasatni vetrovi.

Pasat je stanoviten veter, ki zlasti na velikih oceanih ob ravniku (do 20 ali 30° zemljepisne širjave) proti zahodu vleče in sicer na severni poluti severovzhodni pasat, na južni pa jugovzhodni. Med obema vetrovoma je kraj, kjer je navadno tišina; imenujejo ga kraj brez vetra ali tišino.

Solnce zemljo najbolj ogreva na ravniku in najmanj na polih. Od spodej pri površji zemlje se torej začne zrak gibati od severnega in od južnega pola (glej v sliki pušici 1.). Takó bi veter vlekél naravnost proti ravniku, ko bi se zemlja ne vrtela od zahoda proti vzhodu. Vsled vrtenja zemlje pa zaostaja zrak tim bolj proti zahodu, čim bolj se bliža ravniku; severni veter prehaja torej v severovzhodnjak in južni v jugovzhodnjak. (Glej v sliki pušici 2.).

— Tam kjer se severovzhodnjak in jugovzhodnjak dotikata, podirata drug drugega, tako, da se naredi kraj brez vetra ali tišina.

Vertinci.

Kedar zadeneta dva nasprotna vetrova pravokotno skupaj, postane veter *vertinec*. Otroci se čudijo raznim vertincem, ki jih veter nareja po mestih; veselé se nad njimi, ker vzdigujejo prah, papir, slamo, listje i. dr. stvari. Ti mali vertinci se narejajo navadno na prostorih, v ktere se iztekajo ulice od raznih strani. Ko hitro vleče veter po dveh ulicah, ki držite v pravem ali še večem kotu druga v drugo, zadevata se vetrova na jednem prostoru, ter narejata vertince. Kedar zadevata dva nasprotna vetrova skupaj, postane vertinec. Taki viharji vertinci so zelo nevarni, drevesa izdirajo s koreninami, poslopja močno poškoduje.

jejo, jim strehe odnašajo ali je popolnem razrušujejo, s kratka, odneso, razlomijo in razrušijo vse, kar jim je na poti; imenujemo jih trobe.

Če se taki vetrovi naredé nad morjem ali jezeri, vzdigavajo vodo, kakor prah na cesti, jako visoko, ter narejajo vodene trobe ali morske smrke. Vodene trobe nastajajo navadno med povratnikoma le na pasu tišine. Telesa, katera v tako vodeno trobo zaidejo, vzdigne kviško kakor po šravfu. V puščavah se narejajo peščene trobe.

Vetrove razdelujemo tudi v mrzle in vroče, mokre in suhe, zdrave in nezdrave. Pri nas so vzhodnjaki suhi, zahodnjaki mokri, sever mrzel, jug topel. *)

Čudni in nezdravi vetrovi. — Harmatam (lojni veter), ki vleče na zahodnjem obrežji Afrike iz velike puščave. Vse takó razsuši, da se samó lomi in trga, kar nij prav obilo z oljem namazano. S seboj prinaša premnogo prahú, s katerim vse zagrne in zasuje, kar mu je razpostavljenega. Ondotni zamorci ga imenujejo lojni veter, kajti namažejo se z lojem, kedar pričakujejo ta veter.

Znana Vam je burja ob severnem jadranskem morji, posebno na Krasu, katera najtežje vozove premetava.

V južni Italiji veje nezdravi „sirocco“ (izg. siroko), po katerem glava boli.

Samum t. j. strupeni ali zelo vroči veter; ta veter nij ravno strupen, ampak nevaren zaradi peska, katerega prenaša iz jedne dežele v drugo v toliki množini, da se jasno nebó pooblači ali popolnem otemni; ta prevroči veter razširja puščavo Saharsko, posuša razne reke, zasiplje zelenice (oaze v puščavi).

Blizo tako bi poučevali na višji stopnji. Kako bi pa to storili na srednji? Najpriprosteje razlaganje vetra bi bilo tako-le: Ako knjigo, ruto in druge take reči hitro tje in sem v zraku premikamo, naredimo veter. Veter postane, kedar se premika zrak. Potem bi ločili vetrove po raznih stranéh svetá, iz katerih vlečejo, in po hitrosti in moči. To razlaganje vender na zadostuje nalogi fizike, ker ne seznanj z uzrokom zračnega gibanja. Zadostevali bi pa tudi našemu načrtu ne, kajti on zahteva prej raztezanje zraka vsled prevojene toplote in potem propuh in veter. Propuh in veter pa le dobro razločimo, ako v resnici naredimo take poskuse, katere smo v gornjem navedli. Na srednji stopnji poučujmo potemtakem ravno tako, kakor na višji, samo da na prvej ne govorimo o morniku in sušniku in o drugih vetrovih, katere navajamo v spisu za unima vetrovoma.

(Dalje prih.)

Slovnica v „Začetnici“ in „Drugem berilu“.

(Dalje.)

Toliko, kakor ravno omenjeni pomanjkljey — če ne večí — je oni v pravilu: „Dopovedek veže se ali neposrednje z osebkom, ali ju skleparate besedici je, ni. Kadar veže ena izmed teh besedic osebek z dopovedkom, reče se ji vesilo“.

*) Vzemite ta veter za „sirocco!“